

ФІЛОСОФІЯ Г.СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ
МЕНТАЛЬНОСТІ.

Дослідники філософії Григорія Сковороди зустрічаються із значними труднощами при спробах типизації його філософських поглядів. Про це свідчить те, що одні називають його пантеїстом, кругляуалістом, а треті – деїстом. З одного боку, Сковороду вважають раціоналістом, просвітником, з іншого – містиком. Він то мислитель з антиклерикальними поглядами, то глибоко релігійний філософ. Що за цим криється? Які причини цього явища? Можливо, причина у внутрішній суперечності його поглядів, навіть їх певній еkleктичності, на що вказують деякі дослідники? Але чи, дійсно, існують ці суперечливості та еkleктичність? Можливо, справа в таких особливостях філософії, самого мислення Григорія Сковороди, які принципово не вкладаються в загальноізнані філософські класифікації та розподіли? Але якщо це так, то чим зумовлені ці особливості? І тут, на наш погляд, треба звернутися до одного дуже важливого питання: в чому полягає класичність філософії Г.Сковороди? Положення про те, що Григорій Сковорода відкриває класичну добу української філософської думки, що в його філософії отримали найбільш повний вираз ті риси, які були характерними для вітчизняного філософського світогляду з часів Київської Русі і які відобразили особливості української ментальності, є загальновизнане. Але парадокс полягає в тому, що філософія Сковороди – класичний вираз української ментальності, є одночасно і причиною її некласичності в певному розумінні цього поняття, як неможливість її однозначного віднесення до тих класичних філософських парадигм, які були притаманні, в першу чергу, західноєвропейській філософській традиції. І справа не тільки в тому, що філософська думка Сковороди черпає для своїх джерел різні світоглядні традиції і виникає на їх "перехресті", і не просто в тому, що специфіка вітчизняної філософської думки не завжди може бути адекватно відображена філософськими поняттями, що сформувалися в західній філософії. Справа в тому, що однією з суттєвих рис української ментальності є її маргінальність, інакше кажучи, її некласичність.

Як показано у вітчизняній літературі, Україна історично відноситься до типу некласичних суспільств. Менталітет, як і саме буття українського народу, мають некласичний характер, що зумовлено її природно-географічним положенням та мідьтурно-історичним

розвитком. Особливості життя українського народу "зумовлювалися постійним коливанням, порубіжним буттям між народами класичного статусу, "серединним" становищем її на перехресті дій різних політичних, соціальних, духовних, військових, торговельних та інших сил". / В.Кизима "Незалежність від" чи "незалежність для" - Віче, 1993, № 9, с.118/. Маргінальна сутність української ментальності знаходить відображення в філософії Сковороди в його зверненні до "внутрішньої людини", до її самопізнання, до "серця", як головного вазобу цього пізнання. Проявами некласичності філософського світогляду і мислення Сковороди відносно пануючих у ХУП - ХУІІІ ст. класичних філософських парадигм є його заперечення логоцентризму і протиставлення йому кордоцентризму, що вело до заперечення суто оцієнтизованого розуміння пізнання, розглядання його в етико-гуманістичному плані; плюралістичне бачення світу, що подає поляристість матеріального і духовного, Особливості його мови - символічно-образної, метафоричної, а не оцієнтизованої, теоретично вивереної, логічно сухої; оптологічно-екзистенціальна спрямованість його філософотвування, яка протистоїть "теоретизму" як стилю філософотвування; нарешті - принципова діалогічність та поліфонічність його думки.

Синкретичне сприйняття світу, характерне для Сковороди, протистоїть спробам його спрощеного, раціоналістичного аналізу, який розчленовує цей синкретизм, губить його цілісність, а тим самим втрачає і найбільш важливі, суттєві ознаки сквородинського мислення та світогляду.

Таким чином, саме в силу своєї класичності / як форма виразу національної ментальності / філософська думка Сковороди є некласичною в певному філософському значенні цього терміну. До речі, ознаки некласичності має і філософська думка багатьох інших видатних мислителів нашої країни / П.Оркевича, М.Гоголь, П.Кудіша, Т.Шевченка /, які репрезентують домінуючу, "класичну" лінію розвитку української філософії. І навпаки, досить природно "вписуються" в західно-філософську класику погляди тих українських філософів / зокрема представників "університетської" філософії ХІХ ст., О.Новицького, С.Гогоцького, П.Лодія та інших /, в формуванні філософського мислення яких етноментальні чинники не мали визначального значення. Етноментальний підхід дає змогу "розуміти відносність поняття" класичності" при порівняльній характеристиці філософських парадигм, ліній розвитку національної філософської думки та виявити корені цієї відносності.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Відділ КНІ